

Uchwała z dnia 5 lutego 2010 r., III CZP 132/09

Sędzia SN Marek Sychowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Jan Górowski

Sędzia SN Marian Kocon

Sąd Najwyższy w sprawie ze skarg dłużniczki Beaty P.-R. na czynności komornika przy Sądzie Rejonowym Poznań – Stare Miasto w Poznaniu w sprawach (...) w postaci obwieszczenia o licytacji i zaniechania umorzenia postępowania egzekucyjnego, przy uczestnictwie wierzycieli Tomasza H., "A." S.A. w P., Banku Polska Kasa Opieki S.A. w W., "L." sp. z o.o. w W. oraz przy uczestnictwie Miasta P. i ING Banku Ś. S.A. w K., po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 5 lutego 2010 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 30 października 2009 r.:

"Czy zajęcie egzekucyjne przedmiotów wchodzących w skład majątku wspólnego za dług zaciągnięty przez jednego z małżonków w czasie trwania wspólności ustawowej, dokonane w związku z nadaniem klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, utrzymuje się po ustaniu wspólności ustawowej i wierzyciel może nadal prowadzić egzekucję z tych przedmiotów, mimo powołania się przez małżonka (bądź byłego małżonka dłużnika) na ograniczenie jego odpowiedzialności do majątku wspólnego, w szczególności, gdy na skutek podziału majątku wspólnego, zajęty przedmiot wszedł w skład majątku (osobistego) tego małżonka (bądź byłego małżonka) dłużnika?"

podjął uchwałę:

Jeżeli przedmiot wchodzący w skład majątku wspólnego, zajęty na podstawie tytułu egzekucyjnego opatrzonego klauzulą wykonalności nadaną przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem odpowiedzialności do majątku wspólnego, w wyniku ustania wspólności majątkowej i podziału majątku wspólnego na skutek orzeczenia sądu wszedł do jego majątku, małżonek ten może żądać umorzenia postępowania egzekucyjnego w stosunku do tego przedmiotu (art. 825 pkt 3 k.p.c.).

Uzasadnienie

Na podstawie tytułu egzekucyjnego wydanego przeciwko Markowi R., opatrzonego klauzulą wykonalności nadaną przeciwko jego małżonce Beacie P.-R. z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku objętego małżeńską wspólnością majątkową, skierowana została egzekucja do wchodzącego w skład tego majątku użytkowania wieczystego nieruchomości i związanego z nim prawa własności budynku. Zajęcie użytkowania wieczystego i budynku nastąpiło w dniu 10 października 2005 r. Prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 20 lutego 2007 r. orzeczona została separacja małżonków i podział ich majątku wspólnego, w wyniku którego użytkowanie wieczyste wraz z prawem własności budynku przyznane zostały Beacie P.-R. Powołując się na te okoliczności, wniosła ona o umorzenie postępowania egzekucyjnego. Komornik oddalił wniosek, a Sąd Rejonowy Poznań-Grunwald i Jeżyce w Poznaniu postanowieniem z dnia 13 maja 2009 r. oddalił skargę Beaty P.-R. na tę czynność.

Przy rozpoznawaniu zażalenia na wymienione postanowienie powstało przytoczone na wstępie zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości, które Sąd Okręgowy w Poznaniu przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przedstawione do rozstrzygnięcia zagadnienie prawne sprowadza się do kwestii, jakie znaczenie dla postępowania egzekucyjnego prowadzonego na podstawie tytułu egzekucyjnego opatrzonego na podstawie art. 787 k.p.c. klauzulą wykonalności nadaną przeciwko małżonkowi dłużnika z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową ma – po zajęciu przedmiotu wchodzącego w skład majątku wspólnego – ustanie wspólności majątkowej i podział majątku, który był nią objęty. Chodzi przy tym o ustanie

wspólności majątkowej na skutek orzeczenia sądu i o podział majątku wspólnego dokonany orzeczeniem sądu.

Inaczej niż w wypadku ustania małżeńskiej wspólności majątkowej na podstawie umowy między małżonkami, orzeczenie sądu, które powoduje ustanie wspólności majątkowej, w szczególności orzeczenie o unieważnieniu małżeństwa, rozwodzie, separacji i o ustanowieniu rozdzielności majątkowej między małżonkami, ma skutek wobec osób trzecich (art. 435 § 1 i art. 452 w związku z art. 435 § 1 k.p.c.). W wyniku ustania tej wspólności majątek objęty małżeńską wspólnością majątkową staje się majątkiem, do którego stosuje się odpowiednio przepisy o wspólności majątku spadkowego (art. 46 k.r.o.). Mimo że jest to majątek o innym statusie prawnym niż majątek objęty małżeńską wspólnością majątkową, jest majątkiem wspólnym małżonków. Okoliczność ta sprawia, że egzekucja prowadzona do przedmiotu wchodzącego w skład tego majątku, zajętego przed ustaniem małżeńskiej wspólności majątkowej na podstawie tytułu egzekucyjnego opatrzonego klauzulą wykonalności nadaną stosownie do art. 787 k.p.c., może być kontynuowana po ustaniu tej wspólności. Inaczej jest jedynie w razie ustania małżeńskiej wspólności majątkowej wskutek ustanowienia przez sąd rozdzielności majątkowej z dniem wcześniejszym niż dzień zajęcia (art. 52 § 2 zdanie drugie k.r.o.). Taki też pogląd został wyrażony w piśmiennictwie prawniczym po uchyleniu art. 44 k.r.o.

W wyniku podziału majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami przestaje istnieć majątek wspólny, a przyznanie przedmiotu wchodzącego w jego skład małżonkowi dłużnika oznacza, że przedmiot ten od tej chwili stanowi składnik jego majątku. Klauzula wykonalności nadana tytułowi egzekucyjnemu przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie art. 787 k.p.c. nie daje podstawy do prowadzenia z niego egzekucji. Wprawdzie uprawnia ona do prowadzenia egzekucji przeciwko małżonkowi dłużnika, ale uprawnienie to ograniczone zostało do majątku wspólnego. Brak tego majątku sprawia, że nie ma możliwości prowadzenia z niego egzekucji.

Wyjątek od zasady, że egzekucja nie powinna być prowadzona przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem i nie powinna być skierowana do przedmiotu niewchodzącego w skład majątku dłużnika wskazanego w tytule wykonawczym (art. 776, 825 pkt 3 k.p.c.), zachodzi w wypadku rozporządzenia przedmiotem, po jego zajęciu, do którego egzekucja została

skierowana zgodnie z tytułem wykonawczym. Wyjątek ten co do poszczególnych sposobów egzekucji został wyrażony wprost lub przez odesłanie w art. 848, 885, 893, 902, 909, 930, 1004, 1014 i 1020 k.p.c. W stosunku do egzekucji z użytkowania wieczystego wynika on z art. 930 w związku z art. 1004 k.p.c. Jak zostało wyjaśnione w orzecznictwie, rozporządzeniem nieruchomością po jej zajęciu (art. 930 k.p.c.) nie jest jednak zmiana stanu własności nieruchomości spowodowana wydanym po zajęciu orzeczeniem sądu o zniesieniu współwłasności, dziale spadku lub podziale majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej między małżonkami, choćby sąd wydał orzeczenie uwzględniające zgodny wniosek uczestników (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 1977 r., I CR 409/77, OSNCP 1979, nr 1, poz. 6 i uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 1980 r., III CZP 65/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 100). Rozporządzeniem takim nie jest także przyznanie jednemu z małżonków orzeczeniem sądu o podziale majątku wspólnego wchodzącego w skład tego majątku użytkowania wieczystego wraz z prawem własności budynku.

Wątpliwości zachodzące co do tego, jaki środek prawny przysługuje małżonkowi dłużnika, gdy na podstawie tytułu egzekucyjnego, opatrzonego klauzulą wykonalności nadaną przeciwko temu małżonkowi z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, egzekucja została skierowana do przedmiotu wchodzącego do majątku osobistego tego małżonka, zostały rozstrzygnięte przez przyjęcie, że w takiej sytuacji może on złożyć wniosek o umorzenie postępowania egzekucyjnego w stosunku do zajętego przedmiotu (art. 825 pkt 3 k.p.c.). W najnowszym orzecznictwie wyrazem tego stanowiska jest uchwała Sądu Najwyższego z dnia 19 listopada 2008 r., III CZP 105/08 (OSNC 2009, nr 10, poz. 136). Wskazana droga postępowania jest właściwa także w razie zajęcia, na podstawie tytułu egzekucyjnego opatrzonego klauzulą wykonalności nadaną na podstawie art. 787 k.p.c., przedmiotu, który w wyniku podziału majątku wspólnego na skutek orzeczenia sądu wszedł do majątku małżonka dłużnika.

Ustanie wspólności majątkowej dłużnika i jego małżonka na skutek orzeczenia sądu oraz dokonany orzeczeniem sądu podział majątku, który był objęty tą wspólnością, wyłącza możliwość zaspokojenia się wierzyciela z przedmiotu, który – gdyby nie te zdarzenia – mógł służyć jego zaspokojeniu. W interesie wierzyciela jest, żeby przedmiot ten został w wyniku podziału majątku wspólnego przyznany dłużnikowi. Wierzyciel może do tego doprowadzić, jeżeli weźmie udział w

postępowaniu, którego wynikiem jest podział majątku wspólnego, jednak jest to możliwe tylko wówczas, gdy toczy się postępowanie nieprocesowe o podział majątku wspólnego (art. 566 i 567 k.p.c.). Jeżeli postępowanie takie nie toczy się, wierzyciel może zająć prawo dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego (912 k.p.c.) i wystąpić na tej podstawie o podział majątku wspólnego. Wierzyciel jest jednak pozbawiony możliwości wpływu na sposób podziału majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka, gdy podział majątku wspólnego zostaje orzeczony już w sprawie, której wynik powoduje ustanie małżeńskiej wspólności majątkowej, np. w sprawie o rozwód lub separację. W każdym razie wierzyciel może poszukiwać zaspokojenia z przedmiotów, które w wyniku podziału majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka otrzymał dłużnik, z sumy pieniężnej otrzymanej przez dłużnika od jego małżonka tytułem spłaty lub dopłaty lub z wierzytelności, która z tytułu spłaty lub dopłaty przysługuje dłużnikowi od jego małżonka.

Z tych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak wyżej.